Eerste Kamer der Staten-Generaal

1

Vergaderjaar 2015–2016

30 372 Voorstel van wet van de leden Fokke, Voortman en Schouw, houdende regels inzake het raadgevend referendum (Wet raadgevend referendum)

33 934 Voorstel van wet van de leden Fokke, Voortman en Schouw tot wijziging van de Wet raadgevend referendum, houdende opneming van een opkomstdrempel en een horizonbepaling

I[1]

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 29 augustus 2016

Hierbij stuur ik u de evaluatie van het raadgevend referendum van 6 april jl. over de wet tot goedkeuring van de associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en Oekraïne[2]. U treft de evaluatie aan in de bijlagen bij deze brief. Onderaan deze brief vindt u een overzicht van de bijlagen[3].

De evaluatie heeft betrekking op de voorbereiding, de organisatie, de kosten en het verloop van het referendum van 6 april. De evaluatie staat los van de evaluatie van de Wet raadgevend referendum (Wrr). De Wrr zal, zoals ik in mijn brief van 28 april 2016[4] aan u heb laten weten, conform hetgeen in deze wet zelf (artikel 123) is geregeld, binnen drie jaar na inwerkingtreding (dat is: uiterlijk 1 juli 2018) worden geëvalueerd. De uitkomsten van de evaluatie van het referendum van 6 april jl. die betrekking hebben op de Wrr en de werking daarvan worden daarbij betrokken.

Voorbereiding en organisatie gemeenten en openbaar lichamen

De organisatie van het referendum door gemeenten is over het algemeen correct verlopen. Wel was er in de aanloop naar het referendum discussie over aantallen aan te wijzen stembureaus. Voor het overige blijkt uit de resultaten van een digitale enquête die ik onder gemeenten heb laten

---

[1] Letter I heeft alleen betrekking op wetsvoorstel 30 372.
[2] Wet van 8 juli 2015, houdende goedkeuring van de op 27 juni 2014 te Brussel tot stand gekomen Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten, enerzijds, en Oekraïne, anderzijds (Trb. 2014, 160).
[3] De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling Inhoudelijke ondersteuning onder griffienr. 158920.05.
[4] Kamerstukken II, 2015–2016, 34 270, nr. 18.

kst-30372-I
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2016

afnemen, dat gemeenten van mening zijn dat de voorbereiding en organisatie van het referendum goed is verlopen en dat zich geen grote knelpunten of incidenten hebben voorgedaan. De resultaten van het onderzoek treft u aan in bijlage 1 bij deze brief.

In Caribisch Nederland hebben zich op Bonaire en Saba geen bijzonderheden voorgedaan. Op Sint Eustatius heeft het lokale bestuur de keuze gemaakt om de stempassen niet te bezorgen bij de kiezers, maar hen via radiospots te informeren dat de stempassen op het bestuurskantoor konden worden opgehaald. Bekend is dat de postbezorging op Sint Eustatius problematisch is. Volgens de wet moeten de stempassen echter bij de kiezers worden bezorgd. De autoriteiten van Sint Eustatius zijn hierop gewezen. Voorafgaand aan volgende verkiezingen en referenda zal het Ministerie van BZK de autoriteiten opnieuw nadrukkelijk wijzen op het belang van een tijdige bezorging van de stempassen aan het adres van de kiezers. De reactie van de openbare lichamen op een vragenlijst hierover heb ik als bijlage 2 bij deze brief gevoegd.

Kosten referendum voor gemeenten

Er is onderzoek gedaan naar de kosten die gemeenten hebben gemaakt voor het voorbereiden en organiseren van het referendum. In het onderzoeksrapport (bijlage 3 bij deze brief) worden deze kosten geschat op € 32,3 miljoen. De onderzoekers hebben daarnaast scenario's en varianten in kaart gebracht waarmee besparingen kunnen worden gerealiseerd. Zij hebben daarbij binnen vergelijkbare groepen gemeenten gekeken naar de spreiding van de belangrijkste kostenbepalende posten (stembureauleden, stembureaulocaties en ambtelijke inzet). Gebleken is dat deze kostenposten binnen een groep gemeenten van hetzelfde type sterk kunnen variëren. Door de verschillenanalyse van gemeenten met een vergelijkbare structuur is aannemelijk dat besparingen mogelijk zijn. De onderzoekers brengen in kaart dat tussen € 3,2 miljoen (lage variant) en € 6,2 miljoen (hoge variant) aan besparingen zouden kunnen worden gerealiseerd.

Op basis van de uitkomsten van het onderzoek heeft een onafhankelijk driemanschap, bestaande uit de heren M.P. (Marcel) van Gastel, R.J.J.M. (Ralph) Pans en G.J. (Gert) Schutte, een advies aan mij uitgebracht. In het advies, dat ik als bijlage 4 bij deze brief heb gevoegd, oordeelt het driemanschap dat het aannemelijk is dat in elk geval € 3,2 miljoen kan worden bespaard (lage variant). Voor een antwoord op de vraag of er méér kan worden bespaard, is nader onderzoek nodig. Het driemanschap wijst er verder op dat een hogere (voorspelde) opkomst leidt tot meer kosten, en benadrukt dat de grootste besparing ligt in het gelijktijdig organiseren van een referendum met een andere verkiezing of een ander referendum. De (meer)kosten van een referendum bedragen dan volgens het uitgevoerde onderzoek circa € 6 miljoen.
Het kabinet heeft voor de organisatie van het referendum € 30 miljoen vergoed aan de gemeenten, en daarover in januari jl. overeenstemming bereikt met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)[5]. Ik zal de uitkomsten van het onderzoek en het advies van het driemanschap betrekken bij de gesprekken die ik in de aanloop naar een volgend referendum met de VNG ga voeren over de bekostiging van toekomstige referenda. De vraag of, praktisch en wettelijk, een uitbreiding mogelijk is van de bestaande mogelijkheid om stemmingen te combineren, wordt betrokken bij de algehele evaluatie van de Wrr uiterlijk juli 2018.

[5] Kamerstukken II 2015–2016, 34 270, nr. 5.

Controle ingediende verzoeken en afgelegde ondersteuningsverklaringen

De vaste commissie voor Binnenlandse Zaken van uw Kamer heeft mij gevraagd om een reactie op een mail van 16 februari jl. van een burger uit Utrecht[6]. Ik deel diens opvatting dat de in het Besluit raadgevend referendum neergelegde bepalingen over de controle van ingediende verzoeken en afgelegde ondersteuningsverklaringen methodologisch voor verbetering vatbaar zijn. Ik zal bezien hoe die verbeteringen technisch vorm kunnen krijgen.

Campagne-effectonderzoek

Bijlage 6 is de rapportage van een beknopt campagne-effectonderzoek. Uit het onderzoek komt naar voren de campagne er goed in is geslaagd om de boodschappen over te brengen (op welke datum is het referendum en wat zijn de benodigde documenten om te mogen stemmen). Wel bleef het bereik en de waardering voor de campagne achter in vergelijking tot andere campagnes zonder inzet op televisie.

Kiezers buiten Nederland

Voor inwoners van Caribisch Nederland is informatie geplaatst op de website van de Rijksvertegenwoordiging. Verder zijn er advertenties in kranten geplaatst en zijn er radiospotjes uitgezonden. Er hebben mij geen signalen bereikt dat de informatieverstrekking niet toereikend was. Nederlanders woonachtig in het buitenland zijn onder meer via banners op websites geïnformeerd dat zij zich als kiezer voor het referendum konden registreren (zie bijlage 7 over de kiezers die vanuit het buitenland kunnen stemmen).

Evaluatie Kiesraad

De Kiesraad heeft de voorfasen, de stemming en de uitslagvaststelling van het referendum geëvalueerd. De evaluatie van de Kiesraad is als bijlage 8 bijgevoegd. De Kiesraad adviseert een aantal wijzigingen in de Wrr door te voeren. Dit advies wordt betrokken bij de evaluatie van de Wrr.

Evaluatie Referendumcommissie

De Referendumcommissie heeft de manier waarop zij haar taken heeft uitgevoerd, geëvalueerd. Ik heb haar evaluatieverslag als bijlage 9 bij deze brief gevoegd. De Referendumcommissie merkt op dat de fase van de vaststelling van de subsidies op het moment van het schrijven van het evaluatieverslag nog niet is afgerond. Zij zal later dit jaar een evaluatieverslag over de vaststellingsfase aan mij aanbieden. Net als de Kiesraad is de Referendumcommissie van mening dat op sommige punten een wijziging van de Wrr nodig is. Dat zal worden betrokken bij de evaluatie van de Wrr.

---

[6] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016D08237; een afschrift van diens mail is als bijlage 5 bij deze brief gevoegd.

Ten slotte

Het eerste raadgevend referendum heeft zich al vlak na de inwerkingtreding van de Wrr aangediend. Ik spreek mijn waardering uit richting de gemeenten, de Kiesraad en de Referendumcommissie uit voor al het werk dat zij hebben verricht voor het organiseren van het referendum.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
S.A. Blok

Bijlagen:

1. rapportage digitale enquête onder gemeenten
2. reactie openbare lichamen op vragenlijst
3. rapportage onderzoek kosten referendum
4. brief onafhankelijk driemanschap over onderzoek kosten referendum
5. mail d.d. 16 februari 2016 van dhr. L.A. te Utrecht
6. rapportage beknopt campagne-effectonderzoek
7. rapportage kiezers buiten Nederland
8. evaluatie Kiesraad
9. evaluatie Referendumcommissie